

Eén voorbeeld (naar aanleiding van p. 322): er zijn wel degelijk NSB-ers naar Nieuw-Guinea overgebracht en daar tewerkgesteld (1947-1949).

Angelie Sens

Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis

Bruno Blondé, Isabelle Devos, Jord Hanus, en Wouter Ryckbosch, *Trend en toeval. Inleiding tot de kwantitatieve methoden voor historici* (Leuven: Universitaire Pers Leuven, 2012) 240 p. ISBN 978-90-5867-922-2

Wanneer een historische studie de ambitie heeft om 'een goed beeld te geven' van een onderwerp, een gebeurtenis of een tijdvak, dan ligt hieraan altijd impliciet statistiek ten grondslag. De auteur veronderstelt dat de bestudeerde bronnen en de selectie van gegevens representatief zijn, en dat er een relevante 'centrale tendentie' wordt gesignaleerd. De inleiding van dit nieuwe handboek statistiek voor historici signaleert dit: 'Heel vaak sluipen vormen van kwantitatief denken onopvallend ons denken en taalgebruik binnen' (9). De auteurs stellen dat elke historicus zich zou moeten scholen in statistiek, enerzijds als *consument* van kwantitatieve onderzoeksresultaten, anderzijds als *producent* van nieuwe resultaten.

Dit boek kan geschiedenisstudenten over de streep trekken die geen wiskunde-knobbel hebben en een nieuwsgierigheid doen ontbranden naar meer gevorderde toepassingen. Het vormt een inleiding op de beschrijvende en inductieve statistische methoden speciaal voor historici. De statistische maten worden met aantrekkelijke voorbeelden uit de praktijk van de geschiedbeoefening geïllustreerd en er is ruime aandacht voor de soms weerbarstige eigenschappen van de historische bron.

In zijn opzet volgt *Trend en toeval* het vertrouwde handboek van Thomas Lindblad uit 1984. Het kan gezien worden als een gemoderniseerde opvolger van dit boek in het Nederlandse taalgebied. In het dankwoord wordt zelfs expliciet de wens verwoord om de Nederlandstalige opvolger van 'Lindblad' te worden... De vertrouwde onderwerpen uit de elementaire statistiek passeren de revue: gegevenstypen, de logaritmische schaal, centrale tendentie en spreiding, frequentieverdelingen, samenhang en correlatie tussen variabelen, tijdreeksanalyse, steekproefevaluatie. Een verbetering is dat het boek overzichtelijk is ingedeeld in een deel 'beschrijvende statistiek', een deel 'samenhang tussen variabelen' en een deel 'inferentiële statistiek'. In 'Lindblad' stond een enigszins atypisch hoofdstuk over historische demografie, dat meer een thema is dan een statistische maat. Als apart onderwerp is het hier weggelaten, maar zaken als bevolkingspiramides en 'levensverwachting bij geboorte' komen wel degelijk langs, bij respectievelijk grafieken en regressieanalyse. Er is verder een hoofdstuk opgenomen over het testen van hypothesen met t-testen. Dat de tijd is voortgeschreden sinds 'Lindblad' blijkt met name uit de veel mooier vormgegeven grafieken, die met behulp van SPSS zijn gegenereerd.

De voorbeelden moeten de lezer overtuigen van nut en noodzaak van statistiek, en slagen daar naar mijn idee goed in. Smaakmakend is bijvoorbeeld de vier pagina's lange 'box' over de toepassing van de logaritmische schaal. De visie op de ontwikkeling van de wereldbevolking volgens 'vroegmoderne pessimisten' en 'vroegmoderne optimisten' blijkt direct het gevolg te zijn van hun keuze van semi-logaritmische of volledig logaritmische schalen langs de assen van hun grafieken (45-49). Wat in dit

voorbeeld iets uitdrukkelijker had kunnen worden uitgelegd is de interpretatie van deze schalen, waarbij onderscheid kan worden gemaakt tussen het analyseren van groei, van groeiversnelling, of van afname van de groeiversnelling, maar dit komt later in het boek nog terug (165). Ook andere voorbeelden zijn goed gekozen om statistische maten toe te lichten: Engelse vermogens, negentiende-eeuwse zakenlieden, dienstpersoneel bij landbouwbedrijven, zuigelingensterfte in Vlaanderen. Bij tijdreeksanalyse wordt niet alleen het Belgische BNP per capita getoond maar ook dat in China en Congo.

Twee zaken vallen op aan dit boek. Ten eerste zijn er geen instructies of oefeningen opgenomen, die in een inleidend handboek nuttig zouden kunnen zijn. Een begeleidende website zou hier uitkomst kunnen bieden, maar die is er (nog?) niet. Ook is besloten om op afstand te blijven van computerprogramma's en geen instructies voor spreadsheets of SPSS-procedures op te nemen. Het is een theoretisch handboek over statistiek: instructies over de wijze waarop de behandelde maatstaven kunnen worden uitgerekend (meestal via kant-en-klaar procedures) haalt men maar uit een handleiding Excel of SPSS. Dat is een verdedigbare keuze, omdat software pakketten veel sneller veranderen dan statistische handboeken, maar het maakt het boek wat minder 'hands on'. De docent moet zelf opdrachten verzinnen met concrete instructies om studenten te laten oefenen met de statistische maten – ter vergelijking, in 'Lindblad', een boek uit het pre-digitale tijdperk, staan achterin 22 opdrachten die (ook) heel goed met behulp van Excel kunnen worden beantwoord.

Ten tweede is het boek sterk gericht op de basis, met name de eenvoudige maten die een student zelf kan uitrekenen, en minder op het interpreteren van ingewikkelde modellen en indexes die in cliometrische artikelen worden gehanteerd. Daarmee is het boek iets meer gericht op de 'producent' en iets minder op de 'consument' van statistiek. Multivariate regressie wordt in één pagina behandeld (149). In de wetenschappelijke literatuur is de evaluatie van de bijdrage van verschillende variabelen tot de verklaring in een causaal model schering en inslag. Het zou nuttig zijn om in een volgende druk een paar voorbeelden te bespreken van multivariate modellen uit voorbeeldartikelen, met als enige doel dat de student deze leert te interpreteren (zie als voorbeeld Pat Hudson, *History by numbers. An introduction to quantitative approaches* (Oxford 2000) 181-184). Het Engelstalige handboek van C. Feinstein en M. Thomas (*Making history count*) gaat nog verder en bespreekt uitvoerig zaken als logit-, probit- en tobitmodellen, maar dat boek is twee keer zo dik en schrikt menig (aspirant-)historicus, opgeleid in een 'talige' traditie en in het impliciete gebruik van beschrijvende statistiek, ongetwijfeld af. De lezer die meer wil weten wordt overigens reeds in de inleiding van *Trend en toeval* verwezen naar aanvullende literatuur.

Er is gekozen voor een relatief compact boek dat als inleiding een absolute aanrader is. Door zijn toegankelijkheid en door de vele voorbeelden uit de recente economische en sociale geschiedenis is dit een welkom nieuw handboek, waarmee generaties nieuwe historici aan de slag kunnen. Nu nog een website.

Jeroen Touwen
Universiteit Leiden